

Секція 9. Загальна психологія, історія психології

Марчук К. А., кандидат філологічних наук,
асистент кафедри теоретичної психології та психології розвитку

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

м. Житомир, Україна

АВТОНАРАТИВ ЯК ВИРАЗНИК БАЗОВОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

**(за результатами нарративного дослідження базової життєвої позиції
студентів ВНЗ)**

Одним із видів нарративу, що може виконувати функції, які надають послідовності, впорядкованості, смислової наповненості життю особистості, який дозволяє простежити особливості формування базової життєвої позиції особистості, є так званий автонарратив. Н. Чепелева розглядає автонарратив як засіб розкриття внутрішніх основ особистості, змісту її «Я-концепції» шляхом «опису тих подій, які кардинально вплинули на усвідомлення власного «Я» та розвиток особистості» [3, с. 106]. Отже, породження людиною автонарративу як засобу розкриття змісту власної «Я-концепції» шляхом опису тих подій життя, які кардинально вплинули на усвідомлення власного «Я» та розвиток її особистості, формування базової життєвої позиції, сприяє усвідомленню власного досвіду, а отже є важливою умовою саморозвитку.

Про те, що автонарратив є виразником базової життєвої позиції особистості свідчать результати нарративного дослідження, проведеного зі студентами Житомирського державного університету ім. І. Франка протягом 2015-2016 н.р. Вибірку склали 180 студентів 1, 2 та 3 курсів соціально-психологічного факультету спеціальностей «Психологія» та «Соціальна педагогіка».

Досліджуваним було запропоновано виконати наступну інструкцію: «Напишіть історію свого життя: від народження і до сьогодні (жанр, форма, обсяг не мають значення). При бажанні можете дописати цю історію – змоделювати власне майбутнє».

Результати, отримані в процесі експериментального дослідження, дали підставу припустити, що в залежності від сприймання власного досвіду особистість породжує різні типи автонаративів, кожен із яких є виразником її базової життєвої позиції. Аби систематизувати отримані тексти, звертаємось до типології Н. Чепелевої [3], яка виділяє, зокрема, емоційно-нейтральний, емоційно-позитивний, емоційно-негативний та амбівалентний типи автонаративів.

Для автобіографічних наративів емоційно-нейтрального типу характерне документальне викладення минулих подій, що в часовій послідовності змінюють одна одну, описується час, місце, дії персонажів. Однак вони не відображають ті дії людини, які ведуть до деяких змін її особистого стану чи оточення, тут повністю відсутнє виважене ставлення автора до того, що трапилось. Тут не розкриваються ускладнення, конфлікти, мотиви їх подолання. У автонаративах осіб із позитивним ставленням до свого досвіду переважає розкриття важливих або переломних подій життя. У цих наративах даються оцінки подіям, що відбуваються, виражається ставлення до того, що сталося. Таким чином людина розкриває історію власного життя, інтерпретує власний життєвий досвід, укладаючи його в рамки соціальної та особистісної сфер. Для автобіографій досліджуваних із негативним ставленням до власного досвіду характерна репрезентація минулого досвіду за допомогою послідовності впорядкованих речень, що передають часову послідовність подій, хоча вони не завжди розміщені у хронологічному порядку. У цих автобіографіях відображаються дії, які ведуть до деяких змін особистого стану людини чи оточення. Ці зміни частіше сприймаються як негативні. Розкриття конфлікту супроводжується оцінкою (переважно негативною) та вираженням ставлення автора до того, що сталося. Автонаративи із невизначеним ставленням розповідача до свого життя є результатом того, що людина не може прийняти окремі події свого життя, переосмислити їх із точки зору теперішнього і постійно повертається до них, емоційно переживаючи. Тому опис усіх подій відбувається на емоційному рівні. На кожному етапі свого майбутнього досліджувані планують перешкоди, які в кінцевому результаті

долаються. Минулий досвід репрезентується за допомогою певної послідовності подій, що передають хронологічну і часову послідовність, але негативні події не мають завершеності, розповідь про них на певному етапі обривається. Минулий досвід репрезентується, але не реконструюється.

Проінтерпретувавши ряд студентських наративів помічаємо стійку закономірність: життєві історії досліджуваних із позитивним ставленням до подій свого минулого ілюструють чітку сформовану базову життєву позицію особистості. Кожна ситуація, навіть досить травматична, сприймається як цінний життєвий досвід, матеріал для формування, гартування характеру, як ресурс для подальших життєвих звершень, як будівельний матеріал для світоглядної призми, базової життєвої позиції. Наративи досліджуваних із негативним ставленням до попереднього життєвого досвіду, як не дивно, також свідчать про сформованість у їх авторів базової життєвої позиції. Однак події минулого тут сприймаються критично, часто негативно, досить емоційно. Вони визнаються значимими та такими, що вплинули на подальший розвиток життєвого шляху. Однак досліджуваний робить певні висновки, сприймає попередні події як життєвий урок, нехай і не надто приємний, і чітко і детально планує майбутнє, здійснює таку собі «роботу над помилками», ілюструючи досить чітку життєву позицію.

Натомість наративи емоційно-нейтрального типу є виразниками несформованої, незрілої життєвої позиції, оскільки події минулого життя у межах наративу не аналізуються, не деталізуються, а лише констатуються як факт. Крім того, емоційні, травматичні події минулого, які, безперечно, є значимими для формування життєвого досвіду, опускаються, не вводяться до наративу. Такі тексти не ілюструють авторського ставлення до наратованих подій, у них відсутні висновки та умовиводи щодо пережитих ситуацій і планів на майбутнє. Дещо схожу ситуацію виражають автонаративи амбівалентного типу. Вони демонструють ситуацію двоякого ставлення автора до пережитих подій, що свідчить про незрілість світоглядних позицій, базової життєвої позиції. Досліджувані наводять певні події свого життя, однак не фіксують їх, не означають, а піддають сумніву. Їм важко визначитись щодо власного

ставлення до наратованих ситуацій, їхнього впливу на події минулого життя та можливих наслідків для майбутнього.

Отже, результати наративного дослідження, проведеного зі студентами ВНЗ доводять, що автонаратив є виразником базової життєвої позиції особистості. Інтерпретація таких текстів, відповідно до типу, дозволяє не лише аналізувати життєвий досвід особистості, а й прослідкувати особливості вияву та міру сформованості її базової життєвої позиції.

Література:

1. Брагіна Н.В. Життєва позиція як предмет психологічного аналізу [Електронний ресурс] Н. В. Брагіна. – Режим доступу: [http:// www.vuzlib.com](http://www.vuzlib.com).
2. Марчук К. А. Теорія наративу як наукова проблема / К. А. Марчук // Прикладні аспекти особистісного зростання. – 2017. – №2. – С. 24-27.
3. Чепелева Н. В. Проблеми психологічної герменевтики / Монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. – К.: Міленіум, 2004. – 276 с.